

**INSCRIPTIONES LATINAE CROATORUM:
BIOGRADSKI NATPIS (sign. ILC BIO1)**

Vinko Kovačić
Zagreb

Nad glavnim vratima župne crkve sv. Stošije u Biogradu na Moru uklesan je ovaj natpis:

Doslovno transkribiran:

D O M
TEMPLVM HOC
BEATE ANASTASIE MARTVRI DICATVM
OLIM ANGUSTIVS
INCOLARUM IADRÆRETERI ALIAS
ALBAE MARIS
PIETAS
SVB PAROCHO RŔDO PŔÆ ANŦO IVRASSOVICH
ARCHIEPISCOPATVS MATHÆI
CARAMAN DECIMO QVINTO
REGIMINIS PROCŦSULATVS FRANCISCI DIEDO
ANNO INCARNATIONIS DOMINICÆ MDCCLXI

S razriješenim kraticama i razlikovanjem grafema V i U:

D(eo) O(optimo) M(aximo)
TEMPLUM HOC
BEATE ANASTASIÆ MARTURI DICATUM
OLIM ANGUSTIUS
INCOLARUM IADRÆRETERI ALIAS
ALBAE MARIS
PIETAS
SUB PAROCHO R(everen)D(issim)O PRÆ(fecto) ANTO(nio) IURASSOVICH
ARCHIEPISCOPATUS MATHÆI
CARAMAN DECIMO QUINTO
REGIMINIS PROCO(n)SULATUS FRANCISCI DIEDO
ANNO INCARNATIONIS DOMINICÆ MDCCLXI

Bogu predobromu i svevišnjemu
ovaj hram
posvećen blaženoj Anastaziji mučenici,
prije tješnji,
(podignu) pobožnost
stanovnika Staroga Zadra iliti
Bijeloga (grada) na moru
pod župnikom prečasnim prefektom Antom Jurasovićem,
u četrnaestoj godini nadbiskupovanja Matije Karamana,
za prokonzulske uprave Francesca Dieda,
1761. godine od utjelovljenja Gospodnjega

Napomene o natpisu

Natpis započinje kraticom D O M uobičajenom na kršćanskim natpisima. U trećem redu u riječi *beate* nije zabilježen diftong, ali u riječi *Anastasiae* jest u obliku ligature Æ, koja se dosljedno koristi i u ostatku teksta. Umjesto *y* koristi se *u* u riječi *martyri*. Nekoliko riječi je skraćeno te je pokraćenje označeno tildama. Neobična je riječ *Iadræreteri* što bi trebalo biti *Iadræ veteri*.

Realia

O župnoj crkvi sv. Stošije

Župna crkva nalazi se na uzvisini biogradskog poluotoka. Posvećena je sv. Stošiji, Anastaziji, djevici i mučenici, čiji se blagdan slavi 15. siječnja. Kao zaštitnica župe spominje se još u 10. stoljeću tako da je od tada na istom mjestu postojala crkva. S vremenom je ta prvotna župna crkva postala tijesnom pa župljani svojim trudom i troškom podigoše novu, sadašnju, 1761. godine. Duga je 33, a široka 12,50 i visoka 10 metara. Na vrhu pročelja nalazi se kip svete zaštitnice. Posvetio ju je nadbiskup zadarski Matija Karaman (C. F. Bianchi, *Zara cristiana II.*, 151) za župnika don Ante Jurasovića, kako to svjedoči spomen ploča nad portalom.

Crkva je jednobrodna građevina s apsidom, u stilu jednostavnog baroka. Više je puta temeljito obnavljana izvana i iznutra. Unutrašnjost resi pet baroknih oltara, među kojima je najvrjedniji onaj od pozlaćenog drveta. Bogato je izrezbaren - s uskrslim Kristom i raspjevanim anđelima. Potječe iz druge polovice 18. st.

O Biogradu

Biograd na Moru bio je u prošlosti nazivan raznim imenima: Belgrad, Alba maris, Bijeli grad, Stolni Biograd, Zaravecchia. Nalazi se na morskoj obali 28 km istočno od Zadra. Osnovali su ga Hrvati u 10. st. čim su učvrstili svoju hrvatsku kneževinu. Biograd prvi put sredinom 10. st. spominje bizantski car Konstantin VII Porfirogenet u svom djelu *De administrando imperio* (O upravljanju carstvom) kao naseljeni grad/utvrdu (castrum et civitas), i to pod grčkim imenom »to Belogradon«, uz osam takvih gradova Knin, Nin, Skradin i dr. te jedini utvrđeni i naseljeni otok Lumbricatón, Levigrada i sl. - današnja Vrgada među svim otocima zadarsko-biogradskog arhipelaga. Neko je vrijeme bio sjedište hrvatske županije Sidraga.

U 11. st. postao je za kralja Petra Krešimira IV. (1058. – 1074.) sjedištem hrvatskih kraljeva i krunidbenim gradom u kome hrvatski vladari povremeno stanuju. Krešimir je u Biogradu 1059. godine osnovao biskupiju i muški benediktinski samostan sv. Ivana, a 1069. ženski samostan sv. Tome te ih obdario kraljevskim povlasticama, posjedima i oslobođenjem od poreza. U Biogradu se ugarski kralj Koloman na temelju ugovora Pacta conventa okrunio 1102. godine za prvoga hrvatsko-ugarskoga kralja.

Biograd je bio trn u oku romanskom Zadru i Veneciji pa se smatralo da je uspon Biograda na štetu Zadra, i obratno. Tako je 1125. g. mletački dužd D. Michieli osvojio i porušio Biograd do temelja. Izbjegli građani morali su se preseliti u Skradin, Šibenik i na otoke, a benediktinci preko kanala u svoj samostan sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu kod Tkona na otoku

Pašmanu, benediktinke u Zadar, a biskup u Skradin jer je taj grad bio u granicama biogradske biskupije. Tako je nastala skradinska biskupija.

Kad su križari 1202., na početku četvrte križarske vojne, okrutno razrušili Zadar, koji je bio u vlasti hrvatsko-ugarskih vladara, njegovi su se bjegunci sklonili u biogradske ruševine, obnovili grad i prozvali ga Novim Zadrom. Kad su se poslije vratili u svoj Zadar, prozvali su Biograd, za razliku od obnovljenog Zadra, Starim Zadrom, na talijanskom Zara Vecchia ili Zaravecchia. To je odgovaralo Mlečanima jer su željeli zatomiti staro hrvatsko ime grada. Ovaj potalijančeni naziv ostao je u upotrebi u svim ispravama, u geografskim i topografskim kartama punih osam stoljeća sve do konca Drugog svjetskog rata.

U 13. i 14. st. gradom naizmjenice gospodare bribirski knezovi Šubići, vranski templari, prior Ivan Paližna... Za ugarsko-hrvatskog kralja Ladislava Napuljskoga, koji je Dalmaciju prodao Veneciji, dolazi 1409. godine Biograd sa čitavim sjevernodalmatinskim primorjem, pod vlast Venecije i ostaje u mletačkim rukama do njezine propasti 1797. godine. Za ratova između Venecije i Turaka grad je često stradao, a 1646. godine Turci su ga osvojili te ga je Ibrahim-paša spalio.

Za vrijeme francuske vladavine 1811. u Biogradu je osnovana općina, budući da je Dalmacija, kao jedna od sedam pokrajina, ušla u sastav novoformiranih Ilirskih provincija (»Les provinces Illiriennes«) kojima je sjedište bilo u Ljubljani. Pod Austrijom dijeli sudbinu ostalih hrvatskih zemalja sve do 1918. Godine 1923. pripojen je Hrvatskoj u okvirima Kraljevine. Rimskim sporazumom 1941. anektiran je Italiji, čije se vladavine oslobađa završetkom rata.

Izvori za realia:

Lucijan Kos (1990). Pregled važnijih vijesti o Biogradu i njegovim naseljima kroz stoljeća. *Biogradski zbornik*, 1, 539-558
http://zadar.hbk.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=72&Itemid=78